

VABADUSSÕDA JA TARTU RAHU

100 punkti

1. Vabadussõja algus. (14p)

1.1. Miks alustas Nõukogude Venemaa novembris 1918. aastal rünnakuid Eesti Vabariigi vastu? Nimeta kaks põhjust. 2p

a. Soov vallandada kommunistlik maailmarevolutsioon (enamlastele tundub novembris 1918, et on sobiv hetk Vene ja Saksamaa revolutsioonilised jõud ühendada), õhutada revolutsiooni Euroopas.

b. soov taastada Vene impeerium oma endistes piirides, liites omariikluse teele asunud väikerahvad uuesti Venemaa külge.

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 62)

1.2. Mis oli Eesti Vabariigi peamine eesmärk Eesti Vabadussõjas? 1p

Säilitada riiklik iseseisvus.

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 62)

1.3. Mis sündmust loetakse Eesti Vabadussõja alguseks? Dateeri sündmus. 2p

Sündmus: **Punaarmee rünnak Narvale**

Datum (päev, kuu, aasta): **28.11.1918**

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 62, Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 41)

1.4. Nõukogude Venemaa püüdis jätta muljet, et Eesti Vabadussõda on kodusõda, mitte aga Nõukogude Venemaa agressioon Eesti Vabariigi suhtes. Too kaks näidet, kuidas Nõukogude Venemaa seda teha püüdis. 2p

a. kasutades nõukogude võimu pooldavatest eestlastest moodustatud väeosi

b. moodustati nõ piirkondlik nõukogude valitsus /Loodi Eesti Tööraha Kommuun / Eestimaa Nõukogude Vabariigi rajamine

(Allikas: Eesti aja lood: Kallaletung, 1.40, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-kallaletung>; Eesti ajalugu VI, lk 53; Eesti rahva lugu lk 192–193)

1.5. Eesti Vabariik ei olnud ainuke riik, mida Nõukogude Venemaa 1918. aasta lõpul ründas. Nimeta tänapäeval eksisteerivad iseseisvad riigid, mis lisaks Eesti Vabariigile langesid 1918. aasta novembris Punaarmee rünnakute ohvriks. 2p 2p–4 õiget, 1p – 3–2 õiget.

1. Ukraina 2. Poola 3. Leedu 4. Läti

(Allikas: Eesti aja lood: Kallaletung, 10.35, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-kallaletung>)

1.6. Nimeta üks põhjus, miks Narva langemise järel Punaarmee kätte algas Nõukogude Venemaa üldpealetung alles 6. detsembril 1918. 1p

Punaarmeel oli vaja väed ümber grupeerida./ Punaarmee juhtkond oli arvamusel, et sõda on praktiliselt võidetud/ Eesti-vastase sõja saatus on otsustatud./ Punaarmee oli passiivne, ei liikunud edasi/ alustanud pealetungi.

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 29)

1.7. 27. detsembril 1918 kogunenud Eesti Vabariigi Maanõukogu erakorralisel koosolekul esinenud poliitikud hindasid olukorda katastroofiliseks. Nimeta kolm põhjust, miks Rahvavägi oli Eesti Vabadussõja alguses ebaedukas. 3p

Eesti Rahvaväe loomine oli algusjärgus/ Eestil polnud relvi/ polnud sõjavarustust/

Eestil polnud raha varustuse ostmiseks/ Sõdurite meelestatus/ ei usutud, et Eesti saab Venemaa vastu/ Sõdurid olid sõjast väsinud

Tuli kokku loodetust palju vähem vabatahtlikke.

Punaarmee suur arvuline ja tehniline ülekaal./ Rahvaväe madala lahingumoraal./ Oli raskusi väeosade juhtimisega.

(Allikas: Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 86; Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 62; Eesti ajalugu VI, lk 29, 32)

1.8. Vaata fotot ja vasta küsimusele. 1p

Fotol on kujutatud Valkla jõe lähedal seisvat mälestuskivi. Kivil on kiri “Siia maani ja mitte kaugemale. 3.1.1919”. Mida see mälestusmärk tähistab?

Punaarmee kaugeima edasitungi punkt Tallinna suunal/ koht, kus peatati Punaarmee/ sealt algas Eesti vägede vastupealetung

(Allikas: Eesti aja lood: Kallaletung, 25.20, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-kallaletung>)

2. Töö fotoga. Vaata fotot ja vasta küsimustele.

2.1. Fotol on kujutatud Eesti Tööraha Kommuuni nõukogu liikmed. Nimetage isik, kes oli Kommuuni nõukogu esimees. 1p

Jaan Anvelt (Allikas: Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 42)

2.2. Tähistage fotol ristikesega (X) Eesti Tööraha Kommuuni nõukogu esimees. 1p

(Allikas: Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 87, Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 42, XX sajandi kroonika I osa, lk 182)

2.3. Dateeri Eesti Tööraha Kommuuni rajamine. 1p

Daatum (päev, kuu, aasta): **29.11.1918**

(Allikas: Eesti aja lood: Kallaletung, 13.30, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-kallaletung>; Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 42; Eesti ajalugu VI, lk 53)

2.4. Märki, kas väide on tõene (+) või väär (-). 2p–4 õiget, 1p - 2–3 õiget. **2p**

Väide	+/-
Kommuun teostas maareformi, mistõttu selle tegevust toetasid ka talupojad.	-
Eesti Tööraha Kommuunile allus Punaarmee sõjategevus Eestis.	-
Eesti Tööraha Kommuun tegutses 288 päeva.	-
Kommuuni kestel mõrvatakse teadaolevalt 650 ning küüditatakse Venemaale 4000 inimest.	+

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 53, XX sajandi kroonika I osa, lk 182)

3. Eesti Rahvavägi. (10p)

16. novembril 1918 Eesti Vabariigi valitsuse poolt kokku kutsutud nõupidamisel, kus osalesid ka vanemad sõjaväelased ja poliitikategelased, võeti suund moodustada vabatahtlikkuse alusel alaline sõjavägi – Eesti Rahvavägi.

3.1. Kes kuulusid valitsuse otsusega kohustuslikus korras mobiliseerimisele? 2p

ohvitserid ja sõjaväearstid (Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

3.2. Nimeta isik, kes kinnitati Rahvaväe diviisi ülemaks. 1p

Aleksander Tõnisson (Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

3.3. Nimeta isik, kes kinnitati Rahvaväe Peastaabi ülemaks. 1p

Andres Larka (Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

3.4. Kui palju mehi kavatseti / loodeti loodavasse Rahvaväe diviisi koondada? 1p

25 000; õigeks võib lugeda 23 000–27 000. (Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

3.5. Vabadussõja alguseks suudeti Eesti Rahvaväkke mobiliseerida kõigest 2200–2300 meest. Kui palju oli nende hulgas reamehi? 1p

800; õigeks võib lugeda reameeste arvu, mis jääb vahemikku 750–850.

(Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

3.6. Miks edenes mobilisatsioon Eesti Vabariigi Rahvaväkke 1918. aasta novembris ja detsembris visalt? Nimeta kaks põhjust. 2p

Rahvas üldine meelestatus: inimesed olid neli aastat kestnud maailmasõjast väsinud ega soovinud uuesti relva kätte võtta./ Sõjatüdimus

Alahinnati väikese Eesti suutlikkust osutada vastupanu hiiglaslikule Venemaale./ Ei usutud enesesse, ei usutud, et Eesti Venemaad võidab.

Enamlikud meeleolud./ Poolehoid enamlastele/ kommunistidele.

Riigikaitse-alased juhtimisvead./ Riigi juhtkonnas puudus üksmeel, osa pidas vastupanu lootusetuks.

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 29)

3.7. Nimeta esimene Eesti Vabariigi maakonnavalitsus, mis kuulutas juba 24. novembril 1918 välja sundmobilisatsiooni. 1p

Viru maakonnavalitsus (Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

3.8. Sageli öeldakse, et Vabadussõda muutus “poolstiihilisest partisanivõitlusest sihipäraseks sõjategevuseks” pärast Eesti Rahvaväe ülemjuhataja ametikoha loomist 23. detsembril 1918. Nimeta isik, kes sai 23. detsembril 1918 Eesti Rahvaväe ülemjuhatajaks. 1p

Johan Laidoner

(Allikas: Eesti aja lood: Vabastamine, 6.05, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-vabastamine>; Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 43; Eesti ajalugu VI, lk 33)

4. Riigikaitse ja õppursõdurid (9p)

4.1. Nimeta Eesti Vabariigi riigikaitseorganisatsioon, mille rajamise kuupäevaks loetakse 11. novembrit 1918. 1p

Kaitseliit/ Eesti Kaitse Liit (Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

4.2. Mis oli loodud riigikaitseorganisatsiooni ja Eesti Rahvaväe peamine erinevus? 1p

Kaitseliit oli vabatahtlik riigikaitseorganisatsioon, Eesti Rahvaväkke oli aga algusest peale kohustuslik mobilisatsioon (ohvitserid ja sõjaväearstid).

Õigeks lugeda, kui õpilane väljendab mõtet, et Kaitseliit oli vabatahtlik, Rahvavägi aga mitte.

(Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

4.3. Nimeta isik, kes oli 11. novembril 1918 rajatud riigikaitseorganisatsiooni juht. 1p

Ernst Põdder

(Allikas: Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 86)

4.4. Kui palju mehi kuulus selle riigikaitse organisatsiooni ridadesse Eesti Vabadussõja lõpus? 1p

11 000 **Õigeks lugeda 10 000–12 000** (Allikas: Eesti ajalugu V, lk 437)

4.5. Mis nime all on Eesti ajaloos paremini tuntud Eesti Vabadussõja ajal Tartumaa partisanide pataljon? 1p

Kuperjanovi partisanide pataljon.

(Allikas: Eesti aja lood: Vabastamine, 18.35, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-vabastamine>; Eesti ajalugu VI, lk 32)

4.6. 1918. aasta novembris langetatud Ajutise Valitsuse otsusega mobiliseeriti Rahvaväkke 21–35-aastaseid mehi. Nooremad said sõjaväkke astuda ainult vabatahtlikena. **2p (2p–4 õiget, 1p - 2–3 õiget).**

Märgi, kas väide on tõene (+) või väär (-).

Väide	+/-
Õppursõduriteks nimetati Vabadussõjas 1918–1920 võidelnud kooliealisi ja vahetult enne Eesti Rahvaväkke astumist koolis õppinud poisse.	+
Õppursõdurite vanus oli 13.–20. eluaastat.	-
Vabadussõja ajal teenis õppursõduritena eri väeosades 2000–3000 kooliõpilast.	+
Eesti sõjaväe juhtkond püüdis õppursõdureid maksimaalselt rindevõitlustes kasutada kogu Vabadussõja vältel. Eesmärk oli pakkuda noortele maksimaalset sõjakogemust.	-

(Allikas: Koolipoisid Vabadussõjas, lk 5-7)

4.7. Mis on õppursõdurite tähtsus Eesti Vabadussõjas? Too kaks seisukohta. 2p

Astusid vabatahtlikena kas Kaitseliitu või sõjaväkke ning andsid suure panuse Punaarmee esmase sissetungi peatamisse;

Moodustasid küllaltki suure osa soomusrongide meeskondadest ning andsid seal oma panuse;

Võitlesid aktiivselt rindel (soomusrongidel/ Meredessantpataljonis/ Kuperjanovi pataljonis/ Scoutspataljonis, jms);

Õppursõdurid julgestasid tagalat/ tagasid sisejulgeoleku.

(Allikas: Koolipoisid Vabadussõjas, lk 5-7)

5. Töö tekstiga. Loe läbi järgnev allikas ja vasta küsimustele. Küsimustele vastamisel tugine nii allikale kui oma teadmistele. 3p

/.../ Nagu kohapealne mõisrahvas räägib, olnud Harald Triegel 48 tundi söömata ja magamata valvekorras. Selle lõpul ta läinud mõisakööki, et keha kinnitada. Võtnud laualt leivakannika ja hakanud seda lõikama. Leib libisenud käest ja kukkunud maha. „Ei, poeg, seda leivatükki sa küll enam ära ei söö,“ öelnud talle mõisasepa naine, kes parajasti köögis viibis ja aknast nägi, et /.../ tulevad. /.../ Nagu hiljem selgitatud, on umbes 150-meheline /.../ salk põhja poolt enne kella 10 lähenenud ja asunud mõisa piirama. Eestlaste roodus oli ainult 28 sõdurit. Rõngast väljatulekul kanti raskeid kaotusi. Surma sai /.../ kooliõpilane Triegel. Haavata said rooduülem Olmberg ja alamleitnant Tammekand ning 8 sõdurit /.../

Merike Jürjo, Aart Nõmm, Hanno Ojalo „Koolipoisid Vabadussõjas“. Tallinn 2017

5.1. Keda nägi mõisasepa naine aknast tulemas? 1p

Punaseid/ Nõukogude sõjaväelasi (Allikas: Koolipoisid Vabadussõjas, lk 31)

5.2. Kuidas oli langenuga seotud Jüri Triegel, kes teostas kooliõpilase ümbermatmise Tallinna Kaarli vanale kalmistule? 1p

Ta oli Harald Triegeli isa (Allikas: Koolipoisid Vabadussõjas, lk 30)

5.3. Nimeta kool, mille aula seinal oleval marmortahvlil on toodud Harald Triegeli nimi. 1p

Tallinna Reaalkool (Allikas: Koolipoisid Vabadussõjas, lk 32)

6. Välisriikide osalus Eesti Vabadussõjas (8p)

6.1. Loe läbi järgnevad väited välisriikide abile Eesti Vabadussõjas. Märki, kas väide on tõene (+) või väär (-). 2p **2p–4 õiget, 1p - 2–3 õiget.**

Väide	+/-
Britid tõid Eesti Rahvaväele kümme tanki ning toidu- ja küttaaineid elanikkonnale.	-
Soomes formeeriti eestlaste abistamiseks Martin Ekströmi pataljon ja Hans Kalmi Põhja Poegade Rügement.	+
Taani ja Rootsi kompaniid oli Soome omadest suuremaarvulised, kuid osalesid lahingutes lühikest aega.	-
Narva vabastati jaanuaris 1919 soome vabatahtlike poolt.	+

(Allikas: Eesti aja lood: Vabastamine, 9.15, 10.55, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-vabastamine>; Eesti ajalugu VI, lk 33, 34)

6.2. Soomest saadi detsembris 1918 nii relvi kui rahalist laenu, kuid palutud sõjaväeosa Eestisse saatmisest ütles Soome valitsus ära. Ometi osales Eesti Vabadussõjas 3451 Soome kodanikku.

6.2.1. Kuidas osutus võimalikuks soomlaste osalemine Eesti Vabadussõjas kuigi Soome valitsus vägesid ei saatnud? 1p

Eestile saabusid appi Soome vabatahtlikud

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 62; Eesti iseseisvus ja selle häving lk 44)

6.2.2. Ametlikult hinnati Soome päritolu teeneid kõrgelt, kuid neid on süüdistatud ka mitmetes ebameeldivates intsidentides. Too üks näide, milles soomlasi on süüdistatud. 1p

Neid süüdistati valge terrori teostamises rindel ja tagalas./ Neid süüdistati rüüstamistes, vägivaldsemises, käskudele mitte allumises, jms (Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 33)

6.3. 12. detsembril 1918 saabus Tallinna alla Briti kergristlejate eskaader. Miks oli Inglise eskaadri toetus Eestile Vabadussõja ajal olulise tähtsusega? Nimeta kaks asjaolu. 2p

a. Hoidis Läänemere enda sõjalise kontrolli all,

b. Hoidis ära Punaarmee dessandi.

Ka näiteks: andis Eestile tunda, et nad pole oma võitluses ükski.

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 33)

6.4. 1918. aasta detsembri alguses sõlmis Põhjakorpuse juhtkond Eesti Ajutise Valitsusega lepingu, milles lubati teha koostööd ühise vaenlase, enamluse vastu. 1919. aasta suhted vene valgete aga halvenesid. Mis oli selle põhjuseks? 1p

Vene valgetes tekkis lootus taastada Vene impeerium, mille koosseisu oleks kuulunud ka Eesti alad. /Vene valged kavatsesid taastada vene impeeriumi ja ähvardasid Eesti.

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 42)

6.5. 28. septembril 1919 alustas Loodearmee pealetungi ning hõivas 21. oktoobril 1919 Tsarskoje Selo. 21. oktoobril 1919 andis Punaarmee vastulöögi ning novembri alguses andis Nikolai Judenitš valgetele käsu taganeda. Eesti Valitsus ei soovinud taganevat Loodearmeed Eesti territooriumile lubada. Üheks põhjuseks oli üks haigus (epideemia), mis levis Loodearmee sõdurite hulgas. Nimeta see haigus. 1p

Tüüfus (Allikas: Eesti aja lood: Rahutu 1919, 23.15, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-rahutu-1919>; Eesti ajalugu VI, lk 42)

7. Murrang sõjas. (8p)

7.1. Dateeri Eesti Rahvaväe üldpealetungi algus Eesti Vabadussõjas. 1p

Datum (päev, kuu, aasta): **3./ 6. jaanuar 1919**

Saatesari "Eesti aja lood" annab pealetungi alguseks 3. jaanuar 1919, "Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile nimetab 6. jaanuari 1919.

(Allikas: Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 86; Eesti aja lood: Kallaletung 25.50, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-kallaletung>)

7.2. Nimeta kolm põhjust, miks jaanuaris 1919 toimus Vabadussõjas pööre ning Eesti Vabariigi Rahvaväel õnnestus korraldada üldpealetung. 3p

Punaarmee oli kurnatud, sõjavägi oli kaotanud kolmandiku sõduritest (u 12 000st oli alles jäänud u 8000).

Punaarmee juhtkond ei osanud ette näha Eesti vägede vasturünnakut ega saatnud rindele õigel ajal värskeid väeosi.

Kaugenemine lähtebaasidest tekitas logistilisi probleeme / ei suudetud piisavalt kohale tuua varustust ja toitu.

Vene kodusõja rinnetel kujunenud olukord (kardeti, et soomlased alustavad pealetungi Petrogradile. (Allikas: Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 88; Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 34)

7.3. 17.–19.01.1919. aastal toimus Vabadussõja suurim meredessantoperatsioon, mis on tuntud Utria dessandi nime all. Mis oli selle eesmärk? 1p

Sinimägedes end kindlustanud Punaarmee üksuste taanduma sundimine, et vabastada Narva. (Allikas: Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 45)

7.4. 1. veebruaril 1919 marssis Rahvavägi Valka. Samal päeval vabastati ka Võru. Miks oli Valga vabastamine Punaarmee kontrolli alt erakordselt oluline. 1p

Valgas oli raudteesõlm, mille kaotamine tähendas Punaarmee kogu varustamise lõppemist.

(Allikas: Eesti aja lood: Vabastamine, 23.05, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-vabastamine>)

7.5. Jaanuaril lõpul 1919 toimus Valgast põhja kogu Vabadussõja üks verisemaid lahinguid. Eesti pool kaotas langenute ja haavatutena 140 meest. Nimeta see lahing. 1p

Paju lahing

(Allikas: Eesti aja lood: Vabastamine, 23,20, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-vabastamine>; Eesti ajalugu VI, lk 35)

7.6. Nimeta eesti partisane juhtinud leitnant, kes Valga lähedal peetud lahingus jaanuari lõpul 1919 surmavalt haavata sai. 1p

Julius Kuperjanov

(Allikas: Eesti aja lood: Vabastamine, 23.45, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-vabastamine>; Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 46)

8. Eesti vägede relvastus Vabadussõjas: soomusrongid ja soomusautod. (10p)

Töö fotodega. Vaata fotosid ning vasta küsimustele. Vastamisel tugine nii fotodele kui oma teadmistele.

1918. aasta novembris algas Eesti Vabariigis soomusrongide ehitamine. Fotodel on soomusrong, mille suurtükiväeplatvorm kandis nime „Kalew“. Soomusrongid jagunesid Vabadussõja ajal vastavalt raudteetüübile laia- ja kitsarööpmelisteks. Kitsarööpmeliste hulka kuulusid soomusrongid nr 1–4 ning ka Soomusrongide diviisjoni tagavarapataljon.

8.1. Nimeta isik, kelle algatusel toimus soomusrongide rajamine? 1p

Johan Pitka

(Allikas: Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 86, Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 43)

8.2. Nimeta kaks isikut, kes olid Vabadussõja ajal Soomusrongi diviisi ülemad. 2p

a. Karl Parts

b. Anton Irv

(Allikas: Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 45; Eesti ajalugu VI, lk 34)

8.3. Mitu laiarööpmelist soomusrongi kuulus soomusrongide diviisi 1919. aasta augusti lõpul? 1p

6 (kuus)

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 63)

8.4. Laiarööpmeline soomusrong nr 1 kandis pärast kapten Anton Irve hukkumist nime “Kapten Irw”. Mis numbrit kandis soomusrong, mille suurtükiplatvormi nimi oli “Kalew”? 1p

nr 2 (laiarööpmeline soomusrong) (Allikas: Eesti ajaloo atlas lk 102)

8.5. Mis eelise andis soomusrongide kasutamine Eesti Rahvaväele Eesti Vabadussõjas? Nimeta neist kaks. 2p

a. Soomusrongid andsid hea mobiilsuse/ võimaluse kiiresti liikuda/ vedada kohale sõdureid ja varustust;

b. suurem osa administratiivüksusi asus raudtee ääres

(Allikas: Eesti aja lood: Vabastamine, 22.20, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-vabastamine>)

8.6. Töö fotoga. Soomusautod.

Soomusrongide diviisi kuulus ka soomusautode kolonn. Sarnaselt soomusrongidele olid ka soomusautod suuresti ehitatud käepärastest materjalidest. Üks omapärasemaid Vabadussõjas ehitatud soomusautodest oli Pärnu veduridepoos valminud soomusauto. Auto soomuse moodustasid terasplaadid, takud ja puitvooder.

8.6.1. Mis oli kirjeldatud soomusauto nimi? 1p

Vanapagan (Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 64)

8.6.2. Kuidas Pärnu veduridepoos valminud soomusauto ehitamist rahastati? 1p

Korjandused, peoõhtud

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 64)

8.6.3. Mitu soomusautot Vabadussõja ajal ehitati? 1p

9 (üheksa)

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 64)

9. Sõjategevus väljaspool Eestit (8p)

9.1. Kuidas nimetati Läti kõige tuntumat kommunistlikku väeosa, mille vastu võitlesid 1919. aasta kevadel Eesti väed koos vastloodud Läti rahvusvägedega? 1p

Läti nõukogude kütidiviis/ Läti punased kütid.

(Allikas: Eesti aja lood: punased ja mustad, 6.20, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-punased-ja-mustad>)

9.2. Nimeta isik, kes oli 1919. aastal Läti kommunistlike sõjajõudude juht. 1p

Jukums Vacietis. (Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 28)

9.3. Säästmaks Eestit uutest purustustest otsustas Rahvaväe ülemjuhatus viia lahingud Vene ja Läti aladele. Selleks teostati 1919. aasta mais mitu üksteisega seotud operatsiooni. Alustuseks hõivas Narva rindelõigus pealetungile läinud Vene valgekaartlik Põhjakorpus Jamburgi ja jätkus liikumist Peterburi suunas. Nimeta kaks sõjalist operatsiooni, mida tegi Eesti Rahvavägi antud perioodil. 2p

a) Rahvavägi vallutas Pihkva; Eesti ratsavägi sooritas 200 km reidi vastase tagalasse ning sundis enamlased Põhja-Lätist lahkuma;

b) Meredessantid Luuga ja Kaporje lahes; Lahingutes Ingermaal mängis olulist rolli Ingeri pataljon/polk (mis oli loodud Eesti ülemjuhatause alluvuses).

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 64; Eesti ajalugu VI, lk 37)

9.4. 5. juunil 1919 algas nn Landeswehri sõda, milles ühel pool olid Rüdiger von der Goltzi juhtimise all Rauddiviis ja Landeswehr ning teisel pool Eesti ja Läti Rahvavägi. Paljud eesti mehed lahkusid omavoliliselt teistes rindelõikudes paiknevatest väeosadest, et minna Riia alla paruneid peksma. Kui Punaarmee vastu sõditi sellepärast, et seda oli tarvis teha, siis sakslaste vastu sellepärast, et seda taheti teha. Miks eestlased „parunite peksmist“ soovisid? 1p

Võimalus tagasi maksta 700 aastase orjapõlve eest/ võimalus tasuda rõhumise eest/ baltisakslased kehastasid sajandite pikkust ebaõiglust/ Sakslasi samastati Balti parunitega, keda vihati; vms

(Allikas: Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 50; Valgus ja varjud: 9. klassi lähiajaloo õpik, lk 20; Eesti ajalugu VI, lk 40)

9.4.1. Nimeta Landeswehri sõja tuntuim lahing. 1p

Võnnu lahing

(Allikas: Eesti aja lood: punased ja mustad, 19.45, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-punased-ja-mustad>; Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 65)

9.4.2. Kuidas toetasid Vene valgete Loodearmee Eesti-Läti vägede edule Landeswehri sõjas?
1p

Valged (Loodearmee) võitlesid Punaarmee vastu Vabadussõja idarindel, andes sellega Eesti vägedele võimaluse suurema osa jõude Landeswehri vastu paisata. /

Ka: nõrgestasid punaseid/ võitlesid Punaarmee vastu, vms

(Allikas: Eesti aja lood: punased ja mustad, 16.20, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-punased-ja-mustad>)

9.4.3. Hinnangud Landeswehri sõjale on olnud erinevad. Nimeta ainus Eesti Vabariigi erakond, mis 1919. aastal Landeswehri sõda taunis. 1p

Maaliit (Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 40) Maarahva Liit (Eesti rahva lugu, lk 201)

10. Rahuläbirääkimised ja Tartu rahu 14p

Eesti-Vene rahukonverents algas 5. detsembril 1919 Tartus. Eesti delegatsioon oli 5-liikmeline ning selle esimees oli endine välisminister. 31. detsembri õhtul 1919. aastal kirjutati alla vaerahulepingule, mis lõpetas sõjategevuse rindel.

10.1. Nimeta isik, kes juhtis Eesti Vabariigi delegatsiooni Tartu rahu läbirääkimistel. 1p

Jaan Poska

(Allikas: Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 91, Eesti ajaloo atlas, lk 106)

10.2. Mis kuupäeval ja kellaajal jõustus 31. detsembril 1919 allkirjastatud relvarahu? 2p

Datum (päev, kuu, aasta): **3. jaanuar 1920**

Kellaeg: 10.30 (Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 46)

10.3. Rahuläbirääkimistel pidasid kaks meest - Jaan Soots (Eesti Rahvavägi) ja Fjodor Kostjajev (Punaarmee) – omavahel istungeid 11 korral ühes kõrvalruumis. Meeste vahel toimusid ägedad mõttevahetused. Alljärgnevalt on esitatud kokkuvõtlikult nende mõtteavaldused ajaloost. Loe tekstid läbi ja vasta küsimustele.

Mõtteavaldus nr 1: “Tegelikult ka suur osa Lõuna-Eestit kuulub Venemaale, sest Jaroslav Tark, Jaroslav Mudrõi, rajas omal ajal Tartu ehk Jurjevi linna ja need on kõik iidset Vene alad, aga näete, nüüd on Nõukogude Venemaa suuremeelne ja teeb järeleandmised ja jätab need alad Eesti koosseisu.”

Mõtteavaldus nr 2 (vastus mõtteavaldusele nr 1): “Ajajal, mil meie teiega alustasime kooliteed, algasid kõik vanad ajalooõpikud nii: “Venemaa on suur ja rikas aga siin pole korda. Ja nii tuli

valitsejad kutsuda võõrsilt.” Teile tulid valitsema varjaagid, see tähendab meie, aga meie oleme praegu suuremeelsed, oleme nõus teile Novgorodi loovutama ja jätma Moskva veel pealekauba.”

10.3.1. Nimeta isik, kellel mõtteavaldus kuulub. 1 õige 0 punkti, 2 õiget 1 punkt 1p

Mõtteavaldus nr 1: Fjodor Kostjajev

Mõtteavaldus nr 2: Jaan Soots

(Allikas: Eesti aja lood: Tartu rahu, 17.40, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-tartu-rah>; Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 91; Eesti ajaloo atlas lk 106; Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 54)

10.3.2. Nimeta rahulepingu valdkond, mis Jaan Sootsi ja Fjodor Kostjaevi vahel ägedaid mõttevahetusi põhjustas. 1p

Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa piir/ Eesti-Vene piiriküsimus

(Allikas: Eesti aja lood: Tartu rahu, 17.40, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-tartu-rah>)

10.4. Töö fotoga. Vaata fotot ja vasta küsimusele.

10.4.1. Tähista fotol ristikesega (X) Jaan Soots. 1p

(Allikas: Lähiajalugu I: õpik gümnaasiumile, lk 90-91)

10.5. Töö allikaga. Loe allikas läbi ja vasta küsimustele. Vastamisel tugine nii allikale kui ka oma teadmistele.

W. Tomingase mäletused, mis avaldati 1970. aastal Torontos.

/.../ Pühapäevane koosolek rahulepingu allakirjutamiseks algas kell 12. Sellest oli teatatud ka ajakirjanikele, kes kogunesid konverentsimaja alumisele korrale. /.../ Koosolek lükatakse edasi hilisõhtu peale. /.../ Mul tuli Poskat saanist välja aidata konverentsimaja ette jõudmisel. Nägin, et sama samariitlase abistamistöoga tegeles Klõško oma hoolealuse Gukovskiga juures. Kuigi alumine kord oli ajakirjanikke täis, saime mõlemad oma šefid viia üles nende tubadesse tähelepanu äratamata. Lepinguallakirjutamise koosolek oli avalik. Läksin Poskale järele tema tuppa. Ta magas sohval. Äratanud ta üles, küsisin, kuidas ta end tunneb? /.../ *Mart Laar, „Eesti iseseisvus ja selle häving“, Tallinn 2000*

10.5.1. Mis oli põhjus, miks oli juba trükitud rahuleping vaja saata tagasi trükikotta uuesti trükkimisele? 1p

Lepingu tekstis avastati komaviga, mis muutis kogu lauset.

(Allikas: Eesti aja lood: Tartu rahu, 24.00, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-tartu-rahu>, Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 55)

10.5.2. Miks vajasisid Poska ja Gukovski konverentsimajja jõudmisel abi? 1p

Nad olid ebakaines olekus.

(Allikas: Eesti aja lood: Tartu rahu, 24.55, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-tartu-rahu>, Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 55)

10.5.3. Nimeta Nõukogude Venemaa esindaja, kes lisaks Issidor Gukovskile kirjutas alla Tartu rahulepingule. 1p

Adolf Joffe

(Allikas: Eesti iseseisvus ja selle häving, lk 53; Tartu rahulepingu tekst: [https://et.wikisource.org/wiki/Rahuleping_Eesti_ja_Venemaa_vahel_\(Tartu_rahu\)](https://et.wikisource.org/wiki/Rahuleping_Eesti_ja_Venemaa_vahel_(Tartu_rahu)))

10.5.4. Eesti Vabariigi poolt kirjutas Tartu rahulepingule alla 5-liikmeline delegatsioon. Tee loetelus ring ümber isikule, kes andis oma allkirja Tartu rahulepingule. 1p

Ants Piip (Allikas: Eesti rahva lugu, lk 209; Tartu rahulepingu tekst:

[https://et.wikisource.org/wiki/Rahuleping_Eesti_ja_Venemaa_vahel_\(Tartu_rahu\)](https://et.wikisource.org/wiki/Rahuleping_Eesti_ja_Venemaa_vahel_(Tartu_rahu)))

10.5.5. Mis kuupäeval ja kellaajal allkirjastati Tartu rahuleping? 2p

Daatum (päev, kuu, aasta): 02.02.1920

Kellaaeg: 00.45

(Allikas: Eesti aja lood: Tartu rahu, 11.15, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-tartu-rahu>; Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 64; Eesti ajalugu VI, lk 46)

10.5.6. Miks võttis uue rahulepingu eksemplari trükkimine trükikojas nii kaua aega? Nimeta kaks põhjust. 2p

a. lepingu teksti uuesti trükkimiseks oli vaja ümber teha terve trükiladu;

b. otsa oli lõppenud paber (nn vatman paber), millele leping trükiti, seda oli vaja juurde tuua. (Allikas: Eesti aja lood: Tartu rahu, 24.00, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-tartu-rahu>)

10.5.7. Miks on Tartu rahulepingu sõlmimine Eesti Vabariigi ajaloos oluline sündmus? Nimeta kaks põhjendust. 2p

a. Tartu rahuga tunnustas Venemaa Eesti riiklikku iseseisvust;

b. pandi paika Eesti-Vene piir

- **ka: korraldati tulevased diplomaatilise ja majanduslikud suhted Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa vahel/ Eesti ei pidanud hakkama tasuma tsaari Venemaa võlgasid. /Eesti vabanes kõigist kohustustest Venemaa ees./ Tartu rahu andis Eestile võimaluse iseseisva riigina hakata osalema rahvusvahelises poliitikas.**

(Allikas: Lähiajalugu: õpik 9. klassile, lk 64)

11. Asutav Kogu ja selle tegevus 11p

11.1. Asutava Kogu valimised toimusid 5.–7. aprillil 1919. 78 saadikukohta läks vasakpoolsetele, 38 kodanlikele erakondadele, lisaks said mandaate ka vähemusrahvuste esindajad. Mitmest saadikukohast Asutav Kogu koosnes? 1p

120

(Allikas: Eesti aja lood: Rahutu 1919, 17.10, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-rahutu-1919>; Eesti ajalugu VI, lk 49)

11.2. Töö fotoga. Vaata fotot ja vasta küsimustele. Vastamisel tungine nii fotole kui oma teadmistele.

11.2.1. Kus toimus 23. aprillil 1919 Asutava Kogu avaistung? 1p

Estonia teatri saalis

(Allikas: Eesti aja lood: Rahutu 1919, 15.57, <https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-rahutu-1919>; Eesti ajalugu VI, lk 49)

11.2. 2. Asutav Kogu perioodil tegutses Eestis neli valitsuskabinetti. Oktoobris 1920 oli Jaan Tõnissoni teine valitsus (vähemusvalitsus) sunnitud tagasi astuma, sest nad pälvisid ühe otsusega tugeva kriitika sotsialistide poolt. Mis põhjustas sotsialistide pahameele? 1p

Vastuolu talumaade jagamise ümber (valitsus otsustas annetada 44-le Vabadussõjas silma paistnud kõrgemale sõjaväelasele normaaltaludest suuremad autasumaad).

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 52)

11.3. Oma esimesel tööaastal võttis Asutav Kogu vastu maaseaduse.

11.3.1. Dateeri maaseaduse vastuvõtmine. 1p

Daatum (päev, kuu, aasta): 10. oktoober 1919 (Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 59; Eesti rahva lugu, lk 200)

11.3.2. Nimeta maareformi kaks tulemust. 2p

Palgatöäjõul põhinev suurmajapidamine asendus väikemaapidamisega (taludega);

Kadusid teravad sotsiaalsed ja rahvuslikud vastuolud/ Kadusid teravad sotsiaalsed vastuolud;

Vähenes maata palgatöölise osakaal rahvastikus;

Tekkis ulatuslik Eesti vabariigile lojaalne väikeomanike kiht.

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 59)

11.4. Oma teisel tööaastal võttis Asutav Kogu vastu Eesti Vabariigi I põhiseaduse.

11.4.1. Dateeri I põhiseaduse vastuvõtmine. 1p

Daatum (päev, kuu, aasta): 15. juuni 1920

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 51)

11.4.2. Märki, kas väide on tõene (+) või väär (-). 2p–4 õiget, 1p - 2–3 õiget. 2p

Väide	+/-
Juunis 1919 moodustatud Asutava Kogu põhiseaduse komisjoni kuulus 15 liiget.	+
Presidendi institutsioon kustutati eelnõust parempoolsete nõudmisel.	-
I põhiseadus jõustus 21. detsembril 1920.	+
Põhiseaduse kohaselt teostas seadusandlikku võimu Asutav Kogu.	-

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 50-51)

1.4.3. On väidetud, et Eesti põhiseadus oli oma laialdaste kodanikuõigustega tollases maailmas üks demokraatlikumaid. Paraku ei olnud selle vastuvõtmise järel rakendunud valitsemisviis sama demokraatlik. Suurel osal Eesti territooriumist kehtinud sõjaseisukord (kaitseseisukord) ei võimaldanud kõiki konstitutsiooniga tagatud õigusi ja vabadusi täies ulatuses rakendada. Nimeta kaks põhjust, miks kaitseseisukord oli kehtestatud. 2p

a. Kaitseseisukord oli mõeldud kuritegevuse ohjeldamiseks (mis oli plahvatuslikult kasvanud);

b. Kaitseseisukord oli mõeldud tõhusamaks võitlemiseks riigivastaste jõududega (enamlaste ehk kommunistidega).

(Allikas: Eesti ajalugu VI, lk 51)

Koostajate kontaktid:

Madis Somelar ja Terttu-Triin Tomusk